

اصالت نشانه‌شناسی متن در تاریخ‌باوری جدید: نگاهی به آراء یوری لوتمان

نویسنده: * جلال فرزانه دهکردی

دکترای زبان و ادبیات انگلیسی، عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق، تهران، صندوق پستی: ۱۴۶۵۵-۱۵۹

چکیده

تاریخ‌باوری جدید رویکردی میان‌رشته‌ای در نقد ادبی است که متون یک عصر را در ارتباط با بافت سیاسی-اجتماعی آنها واکاوی می‌کند و تأثیرپذیری آنها از قدرت را بررسی می‌نماید. پژوهشگران این رویکرد از اندیشه‌های میشل فوکو درباره تأثیرپذیری متون از گفتمان‌های حاکم بر یک سامان دانایی تأثیر فراوان گرفته‌اند. به همین دلیل این پژوهشگران هنگام کاربست این رویکرد ادبی از بینامتنیت و ارتباط میان متون تولید شده در یک سامان دانایی بهره فراوان می‌برند. از سوی دیگر، یوری لوتمان نشانه‌شناس روسی نیز فرهنگ را به مثابه متنی بغرنج تصور می‌کند که مجموعه‌ای از متن‌های مرتبط با یکدیگر و در هم فرورفته است. علاوه بر این، لوتمان متن را به عنوان نماینده قلمرو اجتماعی آن عصر معرفی می‌کند و آن را مجرای برای شناخت حافظه فرهنگی آن گستره اجتماعی قلمداد می‌کند. به این ترتیب، اندیشه‌های لوتمان درباره نقش متن در بازنمودن و برساختن فرهنگ با افکار تاریخ‌باوران جدید هم‌پوشانی دارد. همچنین اعتقاد لوتمان به ارتباط تنگاتنگ میان متون با مفهوم بینامتنیت، در رویکرد تاریخ‌باوری جدید، بسیار نزدیک است. از این روی نویسنده این مقاله سعی دارد ارتباط میان این دو رویکرد موجود در نقد ادبی و مطالعات فرهنگی را تبیین نماید. مشخص است که تبیین میزان هم‌پوشانی موجود میان این دو رویکرد به کاربران رهیافت تاریخ‌باوری جدید کمک خواهد کرد به تقویت روش‌های پژوهشی خود بپردازند.

کلمات کلیدی: تاریخ‌باوری جدید، یوری لوتمان، نشانه‌شناسی، بینامتنیت، سامانه دانایی،

۱. مقدمه

تاریخ‌باوری جدید یک رویکرد میان‌رشته‌ای و گونه‌ای از نقد ادبی است که با کندوکاو در درون‌مایه‌های مشترک موجود میان متون ادبی و متون تاریخی هر عصر (با نگاه به اپیستمه یا سامان دانایی آن دوران) به بررسی ایدئولوژی و جهان‌بینی آن عصر پرداخته و از این گذر چگونگی شکل‌گیری سازوکارهای اجتماعی در هر عصر را واکاوی کند. در واقع، این رویکرد با خوانش متونی که در هر عصر تولید می‌شوند سعی می‌کند سازوکار قدرت و فرآیند شکل‌گیری فرد در جامعه را مورد مطالعه قرار دهد. به این ترتیب تاریخ‌باوری جدید را می‌توان یک رویکرد جامعه‌شناختی به حساب آورد که از متون و آفرینه‌های هر عصر برای انکشاف روابط قدرت و سازوکارهای شکل‌دهی به اندیشه فرد در آن دوران خاص بهره می‌برد. از

*Email: jalal.farzaneh@gmail.com